

HÖGSTA DOMSTOLENS DOM

meddelad i Stockholm den 20 december 2024

Mål nr
B 6951-23

PARTER

Klagande

IA

Ombud och offentlig försvarare: Advokat SG

Motparter

1. Riksåklagaren

Box 5553

114 85 Stockholm

2. MA

Särskild företrädare: Advokat LU

Vårdnadshavare: KA och HB

SAKEN

Vållande till kroppsskada m.m.

ÖVERKLAGAT AVGÖRANDE

Svea hovrätts dom 2023-09-13 i mål B 5422-23

DOMSLUT

Med ändring av hovrättens dom frikänner Högsta domstolen IA från åtalet för vållande till kroppsskada och framkallande av fara för annan, avslår MAs yrkande om skadestånd samt befriar IA från skyldigheten att betala avgift enligt lagen (1994:419) om brottsofferfond.

SG ska, efter rättelse av avrundning, få ersättning av allmänna medel för försvaret av IA i Högsta domstolen med 5 741 kr. Av beloppet avser 4 593 kr arbete och 1 148 kr 25 öre mervärdesskatt. Kostnaden ska stanna på staten.

LU ska få ersättning av allmänna medel för biträdet åt MA i Högsta domstolen med 2 871 kr. Av beloppet avser 2 296 kr 50 öre arbete och 574 kr 13 öre mervärdesskatt. Kostnaden ska stanna på staten.

YRKANDEN I HÖGSTA DOMSTOLEN

IA har yrkat att Högsta domstolen ska ogilla åtalet och MAs skadeståndstalan. Han har även yrkat att han ska befrias från skyldigheten att betala avgift till brottsofferfonden.

Riksåklagaren och MA, som biträtt åtalet, har motsatt sig att hovrättens dom ändras.

DOMSKÄL

Bakgrund

1. Den 20 juli 2022 inträffade ett drunkningstillbud vid Hökmossebadet i Nykvarn. Den treårige M påträffades livlös i vattnet. Hans storebror IA, som då var tjugo år, befann sig på badplatsen tillsammans med ytterligare tre yngre syskon, pappan och andra badande. M räddades ur vattnet av människor på platsen; hjärt- och lungräddning påbörjades och räddningstjänsten tillkallades. Han befann sig då i ett livshotande tillstånd. Han fördes till sjukhus. Han var nedkyld och visade tecken på syrebrist i det centrala nervsystemet. Han ådrog sig senare en lunginflammation, men hans liv räddades och han kunde återgå till hemmet efter några dagar på sjukhus.
2. IA åtalades för vållande till kroppsskada, grovt brott, eller, i andra hand, för framkallande av fara för annan enligt följande gärningsbeskrivningar.

IA har orsakat MA, född 2019, kroppsskador i form av medvetlöshet till följd av hjärtstopp, kramp och syrebrist till hjärnan samt lunginflammation. Det hände den 20 juli 2022 på Hökmossebadet, Hökmossvägen 42, Nykvarn, Nykvarns kommun.

IA begick gärningen av oaktsamhet. Oaktsamheten bestod i att han lämnat målsäganden MA utan uppsikt och tillsyn på en badplats där det aktuell dag var mycket folk och trångt trots vetskap om att MA inte var simkunnig.

Brottet bör bedömas som grovt då det innefattat ett medvetet risktagande av allvarligt slag och/eller försummelse av allvarligt slag när särskild uppmärksamhet var påkallad.

Lagrum: 3 kap. 8 § andra stycket brottsbalken

I vart fall har IA genom ovan nämnda agerande av grov oaktsamhet utsatt MA för livsfara, fara för svår kroppsskada eller allvarlig sjukdom.

Lagrums: 3 kap. 9 § brottsbalken

3. Tingsrätten dömde IA för vållande till kroppsskada av normalgraden till 50 dagsböter. Han ålades även att betala skadestånd till M med 5 000 kr avseende sveda och värk. Hovrätten har fastställt tingsrättens dom.

Vad målet gäller

4. Frågan i Högsta domstolen är främst vad som krävs för att någon ska anses ha åtagit sig att utöva tillsyn över ett barn, med verkan att straffansvar kan inträda vid underlåtenhet att fullgöra åtagandet.

De aktuella brotten

5. Den som av oaktsamhet orsakar annan person sådan kroppsskada som inte är ringa ska dömas för vållande till kroppsskada (3 kap. 8 § första stycket brottsbalken). Den som av grov oaktsamhet utsätter någon annan för livsfara eller fara för svår kroppsskada eller allvarlig sjukdom ska dömas för framkallande av fara för annan (3 kap. 9 §).

6. Verben ”orsaka” och ”utsätta” ska i detta sammanhang inte förstås så att det nödvändigtvis förutsätts någon form av aktivitet från gärningspersonens sida. Även en inaktivitet anses kunna orsaka någon en skada eller utsätta någon för en fara. Det kan uttryckas så att om personen inte hade varit inaktiv, så hade inte skadan eller faran uppstått.

7. För att inaktiviteten ska få straffrättslig betydelse för brottet vållande till kroppsskada krävs att inaktiviteten varit vårdslös; i fråga om brottet framkallande av fara för annan krävs att inaktiviteten varit grovt vårdslös. Vårdslösheten består i att den tilltalade både kunde och borde ha varit aktiv

för att avvärja en skada eller en fara. Det förutsätts således att det har funnits en aktivitetsplikt som är så kvalificerad att den bör ges straffrättslig betydelse.

Ansvarskretsen

8. I rättspraxis och litteratur sägs det ofta att den som har en rättslig skyldighet att handla eller vara aktiv för att skydda någon eller något intar en garantställning. Men den s.k. garanten har inte ett strikt ansvar för uppkomsten av en skada eller fara, utan en vårdslöshetsbedömning ska alltid göras av en inaktivitet med avseende på en viss situation.

9. Det möter svårigheter att tydligt avgränsa ansvarskretsen. Ibland måste det ske i relation till en skyddskrets. En avgränsning bör ta sin utgångspunkt från praxis och de rättspolitiska skälen för att anse att en inaktivitet att avvärja en skada eller en fara är lika straffvärd som en aktivitet som leder till en skada eller fara (jfr Petter Asp och Magnus Ulväng, Kriminalrättens grunder, 2 uppl. 2013, s. 111).

Särskilt om ansvaret för skyddet av barn

10. Barn ska skyddas mot skador och faror, och barnets vårdnadshavare har en aktivitetsplikt i förhållande till barnet. En aktivitetsplikt kan också vara motiverad när någon har en sådan nära relation till barnet och en sådan ställning att han eller hon kan sägas delta i och rent faktiskt ha inflytande över barnets vård och fostran (jfr ”Barnets brännskada” NJA 2013 s. 588 p. 11).

11. Även andra som har anförtrots och tagit på sig ett ansvar för ett barn kan ha en aktivitetsplikt. Vårdnadshavaren kan, t.ex. när han eller hon inte har praktiska möjligheter att själv säkra barnets trygghet, anförtro tillsyn åt någon annan, t.ex. personal inom barnomsorgen och skolan eller till ett äldre syskon. Barnet ska inte utsättas för en ökad skaderisk på grund av att

någon annan får ett ansvar. Det måste därför säkerställas att den som åtar sig tillsyn också har förmåga att ta ansvar för uppgiften. Många gånger kan detta förutsättas, såsom när tillsyn anförtros personal inom barnomsorgen och skolan. Är det fråga om någon som saknar eller endast har begränsad erfarenhet av att ha tillsyn över barn, måste en mer konkret bedömning göras. Därvid har det betydelse i vilken situation tillsynen ska utövas liksom barnets ålder och utveckling.

12. För att någon genom ett åtagande ska ansvara för att skydda ett barn mot skador och faror måste det stå klart att han eller hon godtagit att ansvaret under viss tid eller i visst avseende ligger på honom eller henne. Det kan behövas tydlighet i förhållande till den som ska ta på sig ett självständigt ansvar så att inga missförstånd uppkommer. Sådana missförstånd kan ytterst gå ut över barnet.

13. Det bör, för att ett straffrättsligt ansvar för inaktivitet ska träffa den som anförtrots tillsynen över ett barn, krävas att den som tar ansvaret har förmåga att klara uppgiften och att han eller hon förstått innebörden av sitt åtagande i alla relevanta delar.

Bedömningen i detta fall

14. Det finns inget som tyder på att IA stod i en sådan nära relation till M att han haft ett faktiskt ansvar för vård och fostran av sitt syskon och därmed redan på denna grund ett straffsanktionerat ansvar för Ms trygghet.

15. Av utredningen framgår att Ms pappa lämnade honom på bryggan för att ta hand om ett av syskonen en bit bort. Det har skett med vetskap om att M hade sällskap av IA och ytterligare ett par syskon. IAs ålder talar för att han hade förmåga att utöva tillräcklig grad av tillsyn, om han hade tydligt instruerats om att han var ensam ansvarig för M och inte fick släppa

honom med blicken. Vidare finns det ingen anledning att betvivla att han omedelbart skulle ha ingripit om han hade observerat att M fallit i vattnet.

16. I samband med att pappan lämnade IA med syskonen uppmanade han dem att de skulle ta hand om varandra. Det kan inte anses vara tillräckligt för att det ska vara klarlagt att det blev tydligt för IA, att han ombads åta sig ett ensamt ansvar för M och att han förstod vad som därvid krävdes av honom. Det finns heller inte några andra omständigheter som medför att IA ändå ska anses ha tagit på sig sådant ansvar.

17. IA ska därför frikännas från ansvar för vållande till kroppsskada och framkallande av fara för annan. Ms skadeståndstalan ska därmed ogillas.

I avgörandet har deltagit justitieråden Dag Mattsson, Malin Bonthron, Eric M. Runesson (referent), Jonas Malmberg och Anders Perklev. Föredragande har varit justitiesekreteraren Matilda Willaume.